

Секція 2
Конституційно-правові та міжнародні інструменти забезпечення прав
людини

Бежевець А.М., старший викладач, Національний
технічний університет України «Київський
політехнічний інститут»

Реалізація державою права на справедливий суд як основа генезису реформування
судової системи України

Конституція України проголошує Україну правовою державою, в якій права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Утвердження та забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Існуючий стан судової системи в Україні не дозволяє зробити однозначний висновок, що звернення до суду є найефективнішим способом поновлення порушених прав та інтересів осіб. Основними проблемами судової системи є корупція; недосконала система відбору кандидатів на посаду судді; порушення принципу незалежності суду (наприклад, вплив політичних або інших суб'єктивних факторів на суддю при прийнятті рішення); наявність прогалин у процесуальному законодавстві. Безумовно, цей перелік не є вичерпним.

Рівень довіри до суддівського корпусу щороку падає, сучасне українське суспільство вимагає переформатування судової влади, тобто оновлення суддівського корпусу шляхом добору нових суддів за новою — незалежною та об'єктивною системою відбору, а також відкритого доступу до правосуддя.

Тому ключовим завданням держави у сфері правосуддя сьогодні є проведення судової реформи, яка б забезпечила ефективний захист прав і свобод громадян, прав та інтересів юридичних осіб в судовому порядку, практичну реалізацію права на справедливий суд.

Засадами державної політики щодо права на справедливий суд мають стати доступність суду, юридична визначеність, однаковість судової практики, відкритість судових рішень, забезпечення незалежності суду.

Принцип права на справедливий суд був закріплений Україною при ратифікації Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі - ЄКПЛ) ще у 1997 році. Тим самим Україна взяла зобов'язання привести національне законодавство у відповідність до міжнародних стандартів. Статтею 6 ЄКПЛ закріплено право кожного на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом.

У 2014 році при підписанні Угоди про асоціацію України з ЄС, Україна закріпила свій обов'язок розвивати судове співробітництво у цивільних та кримінальних справах, повною мірою використовуючи відповідні міжнародні і

двосторонні документи та ґрунтуючись на принципах юридичної визначеності і праві на справедливий суд.

12 лютого 2015 року було прийнято Закон України «Про забезпечення права на справедливий суд», метою якого стало удосконалення існуючого правового механізму забезпечення права особи на справедливий суд, підвищення ефективності діяльності судової системи, забезпечення однакового застосування закону, визначення правових і організаційних засад атестації та дисциплінарної відповідальності суддів, удосконалення процедур призначення на посади суддів та оптимізації діяльності суддівського самоврядування в Україні. Зазначений закон є фундаментальним кроком по забезпеченню права на справедливий суд, відновленню довіри громадян до судової системи, посиленню авторитету судової влади, удосконаленню роботи судової системи та функціонуванню її органів. Очищення судової системи від осіб, що не відповідають критеріям професійності, сприятиме підвищенню неупередженості, законності та справедливості здійснення правосуддя.

Цим законом розширено права громадян щодо гарантій рівності перед законом і судом, гласності, відкритості судового процесу, обов'язковості рішень суду, унормування неупередженого розподілу судових справ. Відповідно до міжнародних стандартів унормовано питання утворення судів, призначення суддів на адміністративні посади, оптимізації складу судів і їх діяльності. Органи виконавчої влади не матимуть впливу на процедури утворення судів та визначення кількості суддів. Уточнено і посилено гарантії незалежності і недоторканності суддів, їх права та обов'язки. Стануть більш прозорими порядок призначення судді на посаду, включно з процедурами добору кандидатів, відбіркового і кваліфікаційного іспитів, підготовки і навчання кандидатів на посади суддів. Регламентовано незалежне оцінювання професійного рівня судді, від результатів якого залежатиме його подальша кар'єра. Запровадження атестації стимулюватиме підвищення рівня кваліфікації суддів. Передбачено чітке визначення підстав та порядку здійснення дисциплінарного провадження щодо суддів. При цьому встановлюються гарантії захисту прав суддів та змагальності в дисциплінарному провадженні.

Декларовані законодавством принципи доступності правосуддя нажалі не в повній мірі відповідають реаліям сьогодення. Зокрема, на думку автора, внесення змін до Закону України «Про судовий збір», яким було збільшено ставки судового збору (для деяких категорій справ та осіб — у декілька разів), обмежує реалізацію права на звернення до суду. Хоча тим самим розвантажує судову систему і дає змогу судам швидше та якісніше розглядати судові справи.

Безумовно, Закон України «Про забезпечення права на справедливий суд» є позитивним та фундаментальним кроком для реформування системи правосуддя. Зазначеним законом врегульовано питання, які стали останнім часом нагальними в суспільстві.

Підставно відзначити, що повне і негайне вирішення існуючих проблем в судовій системі України є неможливим. Однак поступове спрямування суспільства та держави на вирішення цих проблем, *step by step*, в свою чергу

спричинить підвищення ефективності судової системи України та, як наслідок, наблизить українське суспільство до європейської спільноти.

Тому, для реалізації зазначеної мети необхідним є створення загальнодержавної концепції реформування судової системи, затвердженої як мінімум на 5 років, з поетапним планом щорічного виконання та публічного звітування.